

person from criminal liability; 4) initiation before court of consideration of a question of release of the person from criminal liability.

On the basis of stated the author comes to a conclusion that the role of the prosecutor in criminal proceedings with release of the person from criminal liability is defined by assignment on the prosecutor of powers on criminal prosecution of a criminal offense of the person guilty of commission within which the prosecutor chooses connected with mitigation of repressiveness of criminal proceedings and need of procedural economy of alternative to the general order of criminal proceedings. In this regard, at a stage of pre-judicial investigation the prosecutor is allocated with exclusive competence concerning initiation before court of consideration of a question of release of the person from criminal liability, and power of the prosecutor and court in the considered sphere are interdependent.

Key words: prosecutor, criminal proceedings, release of the person from criminal liability, criminal prosecution, court.

УДК 343.13

К.Є. Лисенкова

**ПОРЯДОК ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ АБО БЕЗДІЯЛЬНОСТІ
ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЧИ ПРОКУРОРА В
ДОСУДОВОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЧЕРЕЗ
ПРИЗМУ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ СТОРІН**

Досліджено право на оскарження процесуальних рішень, дій або бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора як юридичну гарантію реалізації принципу змагальності сторін у досудовому кримінальному провадженні. Визначено проблемні питання, що виникають при розгляді слідчим суддею скарг на стадії досудового розслідування. Запропоновано порядок розгляду зазначених скарг, який сприятиме вирішенню окреслених проблемних питань.

Ключові слова: принцип змагальності сторін; досудове кримінальне провадження; оскарження рішень, дій чи бездіяльності; слідчий суддя.

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) одним із завдань кримінального провадження є охорона прав, свобод та законних інтересів його учасників. Виходячи з того, що найбільш вразливою для додержання конституційних прав людини є саме стадія досудового розслідування, на цьому етапі особливо гостро постає питання додержання зазначених прав, однією з гарантій якого виступає можливість оскарження рішень, дій або бездіяльності слідчого або прокурора. Із прийняттям чинного КПК України порядок оскарження зазначених рішень суттєво змінився, що пов'язано з розширенням дії принципу змагальності сторін на стадію досудового розслідування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процедура оскарження рішень, дій або бездіяльності органів досудового розслідування та прокурора за КПК України 1960 року досліджувалася такими науковцями, як Ю.П. Аленін, І.В. Гловіук, В.Г. Гончаренко, Ю.М. Грошевий, Н.С. Карпова, С.О. Ковальчук, В.Т. Маляренко, М.А. Маркуш, О.О. Мохонько, В.Т. Нор, Н.М. Обрізан, В.О. Попелюшко, В.В. Рогальська, Ю.В. Скрипінна, С.В. Слінько, О.Ю. Татаров, А.Р. Туманянц, В.І. Чорнобук, О.Г. Шило, М.Є. Шумило, О.Г. Яновська тощо. За чинним КПК України зазначене питання вивчалася в наукових працях Т.Г. Львовой, І.І. Заболотним, Д.І. Камчатною, Д.Є. Крикливцем, М.В. Лотоцьким, С.О. Пшенічком, В.В. Рожною, Д.О. Савицьким, Л.Д. Удаловою, С.Л. Шаренко, О.Г. Яновською. Однак, попри значну наукову зацікавленість указаною проблематикою, усі попередні дослідження базуються або на нормативних положеннях КПК 1960 року, або стосуються загальних питань оскарження на стадії досудового розслідування. З огляду на це, дослідження порядку оскарження рішень, дій або бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора через призму принципу змагальності сторін є актуальним.

Формування цілей. Мета статті – дослідження особливостей реалізації принципу змагальності сторін при розгляді слідчим суддею скарг на дії, рішення або бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора, виявлення проблемних питань та шляхів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Право на оскарження встановлено не лише національним законодавством, а й міжнародними нормативно-правовими актами, зокрема, ст. 8 Загальної декларації прав людини, ч. 3 ст. 2 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права, ст. 13 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. У національному законодавстві право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування гарантується ст. 55 Конституції України, ч. 1 ст. 7 Закону України «Про судоустрій та статус суддів». КПК України встановлює забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності як одну із загальних засад кримінального провадження, сутність якої, відповідно до ч. 1 ст. 24 КПК України, полягає в гарантуванні кожного права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності суду, слідчого судді, прокурора, слідчого.

Науковці право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора визначають як: гарантія захисту особою своїх прав і свобод від їх порушення з боку органів, що здійснюють кримінальне провадження, та інших осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві [1, с. 76], [2, с. 774]; кримінально-процесуальний інститут, що встановлює відповідно до закону порядок подання, прийом і вирішення скарг на рішення, дії (бездіяльності) орга-

нів прокуратури та слідства, якими допущені порушення гарантованих суб'єктивних прав і законних інтересів громадян [3, с. 19]; кримінально-процесуальний інститут, покликаний забезпечити дієвий механізм виправлення помилок та недопущення зловживань, дає можливість зберегти та реалізувати весь обсяг прав та свобод учасників кримінального провадження [4, с. 128]; представлені в розвитку норми законодавства, що закріплюють право людей реагувати на порушення своїх прав і законних інтересів, допущені державними органами, громадськими організаціями, посадовими особами з метою відновлення або здійснення цих прав за допомогою звернення з відповідною скаргою до судової інстанції [5, с. 14]; одна з форм судового контролю [6, с. 161]; гарантія забезпечення змагального провадження [7, с. 219]; диспозитивне право учасника кримінального провадження, спрямоване на відновлення порушених прав і законних інтересів шляхом звернення до представника судової влади (слідчого судді) як до незаангажованого відомчими інтересами арбітра у вирішенні кримінального процесуального конфлікту [8, с. 335]. Уважаємо, що всі ці наукові погляди в тій чи іншій мірі характеризують сутність оскарження. Але в контексті представленого дослідження оскарження рішень, дій і бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора в першу чергу розглядається як юридична гарантія реалізації принципу змагальності сторін у досудовому кримінальному провадженні.

Наведений у ст. 303 КПК України перелік рішень, дій та бездіяльності слідчого чи прокурора, що можуть оскаржуватися на стадії досудового розслідування, є закритим; частина 2 зазначеної статті передбачає, що скарги на всі інші рішення, дії та бездіяльність можуть бути предметом розгляду під час підготовчого судового провадження. Автор підтримує наукову позицію О.Г. Шило, яка вказує на недоцільність включення до предмета оскарження всіх без винятку рішень, дій та бездіяльності слідчого й прокурора та зазначає, що предмет оскарження повинен відповідати критеріям, які свідчать, що рішення, дії чи бездіяльність: 1) завдали або можуть завдати шкоди конституційним правам і свободам людини; 2) перешкоджають руху кримінальної справи до суду, доступу особи до правосуддя; 3) їх наслідком є суттєве ускладнення відстоювання учасником процесу своєї позиції в судовому розгляді кримінальної справи; 4) перевірка їх законності та обґрунтованості не пов'язана із дослідженням тих питань, які вирішуються при судовому розгляді кримінальної справи [9, с. 169]. Також слушною є точка зору Л.Д. Удалової, Д.О. Савицького, В.В. Рожнової, Т.Г. Ільєвої, які наголошують, що вирішення слідчим суддею скарг на будь-які рішення, дії чи бездіяльність слідчого та прокурора до завершення досудового розслідування неминуче призведе до передчасної оцінки доказів. Покладення на слідчого суддю повноваження розг-

лядати скарги на всі без винятку рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора було б неправильним. Збільшення кількості скарг призведе не тільки до посилення навантаження на слідчих суддів, а й до збільшення строків досудового розслідування, а також до порушення строків розгляду скарг. Якщо учасники кримінального провадження оскаржуватимуть до суду будь-які рішення, дії або бездіяльність слідчого та прокурора, досудове розслідування буде паралізоване [10, с. 127].

Водночас, низка науковців наполягає на розширенні переліку рішень, дій та бездіяльності слідчого чи прокурора, які можуть бути оскаржені під час досудового розслідування. Убачаються обґрунтованими наукові позиції, відповідно до яких ст. 303 КПК України необхідно доповнити положенням щодо оскарження затримання особи [11, с. 220; 12, с.57; 10, с. 128].

О.Г. Яновська вважає за необхідне віднести до переліку рішень, дій та бездіяльності слідчого чи прокурора, які можуть бути оскаржені при проведенні досудового розслідування, повідомлення про підозру, оскільки зазначена процесуальна дія містить правову підставу суттєвого обмеження конституційних прав і свобод підозрюваного. Учений пропонує визначити такий механізм: у ситуації непогодження із підозрою, що була повідомлена особі, підозрюваний, його захисник або законний представник мають право на звернення із клопотанням до прокурора про винесення постанови про закриття провадження з підстав, визначених у ч. 1 ст. 284 КПК. У випадку винесення прокурором вмотивованої постанови про відмову в задоволенні такого клопотання в порядку ч. 2 ст. 220 КПК підозрюваний, його захисник або законний представник отримують право на звернення із скаргою до слідчого судді на бездіяльність прокурора, яка полягала в нездійсненні процесуальної дії у вигляді винесення постанови про закриття кримінального провадження в розумний (найкоротший) строк [13, с. 2–4]. Не погоджуючись із запропонованим, зазначимо, що в цьому випадку хоча формально й буде оскаржуватися бездіяльність прокурора у формі відмови прийняття рішення про закриття кримінального провадження, але фактично слідчий суддя повинен буде розглядати й вирішувати питання щодо законності повідомлення про підозру особі у вчиненні кримінального правопорушення. Це не узгоджується із позицією Конституційного Суду України, висловленою ще за часів дії КПК України 1960 року, яка полягає в тому, що не може слугувати предметом розгляду постановою про притягнення як обвинуваченого, адже перевірка судом на стадії досудового слідства постанови про притягнення як обвинуваченого, ураховуючи її зміст, фактично означатиме перевірку достатності зібраних у справі доказів ще до закінчення досудового слідства й передрішення питання щодо винуватості особи у вчиненні злочину ще до розгляду кримінальної справи по суті. Це суперечить конституційному принципу презумпції невинуватості, згідно з

яким особа вважається невинуватою у вчиненні злочину, доки її вина не буде доведено в законному порядку та встановлено обвинувальним вироком суду (ч. 1 ст. 62 Конституції України). Таким чином, розглядаючи на стадії досудового слідства скарги на постанови слідчого й прокурора про припинення як обвинуваченого, суд замість здійснення судового контролю досудового слідства виконуватиме функцію судового розгляду кримінальної справи по суті всупереч порядку, визначеному КПК України на засадах, установлених Конституцією України [14].

Виходячи з переліку рішень, дій та бездіяльності слідчого або прокурора, які можуть бути оскаржені, та проаналізувавши можливості учасників кримінального провадження оскаржувати те чи інше рішення, можна дійти висновку, що в більшій мірі принцип змагальності сторін буде реалізовуватися при оскарженні відмови слідчого, прокурора в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій. Кількість таких скарг у 2013 році склала 1573, що дорівнює 3,7% [15], у 2014 році – 1349 або 3,1% від загальної кількості скарг [16].

Дослідження особливостей реалізації принципу змагальності сторін при розгляді слідчим суддею скарг на дії, рішення або бездіяльність органів досудового розслідування чи прокурора дозволяє окреслити декілька проблемних питань.

Так, частиною 3 статті 306 КПК України передбачено, що розгляд скарги здійснюється за обов'язкової участі особи, яка її подала, або її захисника, представника та слідчого чи прокурора, рішення, дії або бездіяльність яких оскаржуються. Відсутність слідчого чи прокурора не є перешкодою для розгляду скарги. Вивчення судової практики свідчить про те, що у 85 % випадків слідчий та прокурор не беруть участь у розгляді скарг на їхні рішення, дії або бездіяльність. Уважаємо, що це може бути пов'язане як із законодавчо встановленою необов'язковістю їхньої участі та завантаженістю, так і зі складністю належним чином у короткий термін повідомити їх про дату, час та місце судового розгляду. Скаржники, навпаки, у 70 % випадків беруть участь у розгляді їхніх скарг. На нашу думку, встановлення необов'язкової участі слідчого або прокурора при розгляді скарги є порушенням принципу змагальності сторін, оскільки фактично вони можуть бути позбавлені можливості обґрунтувати свої дії чи рішення. Підтримуючи наукову думку про те, що метою участі слідчого та прокурора в судовому засіданні має бути надання доводів та аргументів на підтвердження правомірності прийняття процесуального рішення й можливого спростування тверджень іншої сторони процесу про їх законність та обґрунтованість [10, с. 144], зазначимо, що при розгляді скарги слідчий суддя зобов'язаний перевірити обставини, на які посилається скаржник, дослідити докази, якими він підтверджує свої доводи, заслухати пояснення

сторін, і лише після цього винести законне та обґрунтоване рішення.

Законодавчою прогалиною є відсутність у КПК України вказівки на обов'язок слідчого судді своєчасно повідомити слідчого або прокурора про отримання скарги на його рішення, дію чи бездіяльність, а також дату, час та місце розгляду скарги. Таким чином, слідчий і прокурор можуть бути позбавлені права вчасно підготуватися до судового розгляду чи навіть взагалі не знати про нього. З огляду на положення ст. 26 КПК України, відповідно до якого сторони кримінального провадження є вільними у використанні своїх прав у межах та спосіб, передбачених КПК України, особа, яка подає скаргу, може висловити бажання про її розгляд судом за своєї відсутності (у 82 % справ, коли скаржник не бере участі в розгляді його скарги, він або залишає заяву з проханням розглядати її за його відсутності, або зазначає про це в самій скарзі), однак, ураховуючи вимоги ч. 3 ст. 306 КПК України, не зовсім зрозумілим є питання, яке в цьому разі повинен прийняти рішення суд – або відмовити в задоволенні скарги, або розглянути її та прийняти рішення за відсутності особи. Вивчення судових рішень свідчить про те, що 94 % суддів розглядають скаргу та приймають рішення за відсутності особи.

Потребує вирішення питання про можливість розгляду судом скарги за відсутності особи, яка її подала, у випадку повідомлення її про день, час та місце розгляду належним чином, але яка не з'явилася в судові засідання. Адже, як справедливо зазначає С.О. Пшенічко, на скаржника покладається тягар доказування порушення його прав, свобод та законних інтересів оскаржуваним рішенням, дією чи бездіяльністю органів досудового розслідування та прокурора [17, с. 11]. На його думку, скаржник повинен указати в скарзі та довести в судовому засіданні наявність оскарженого рішення, дій або бездіяльності; у чому полягає порушення прав, свобод чи законних інтересів заявника рішенням, дією чи бездіяльністю органу досудового розслідування чи прокурора. Отже, слідчий, прокурор повинні довести законність та обґрунтованість прийнятого рішення, законність вчиненої дії, бездіяльності (відсутності обов'язку вчинити певну дію) [18, с. 165]. Вказана думка відповідає принципу змагальності сторін і відображає його сутність, тому що в цьому випадку сторони повинні самостійно обґрунтувати свої правові позиції засобами, передбаченими КПК України. У цьому контексті наведемо як приклад рішення Європейського суду з прав людини «Надточій проти України» від 15 травня 2008 р., у якому зазначено, що справедливий судовий розгляд має ґрунтуватися на принципі рівності сторін, який передбачає надання розумної можливості відстоювати свою позицію у справі в умовах, що не ставлять її в істотно менш сприятливе становище порівняно з опонентом. Неявка належно повідомленого

заявника дає суду право закрити провадження, що, однак, не позбавляє скаржника права повторно звернутися до суду в межах строку на оскарження рішення, дії чи бездіяльності слідчого або прокурора [19]. Для вирішення цієї проблеми С.Л. Шаренко пропонує передбачити норму про те, що слідчий суддя за відсутності в судовому засіданні особи, яка подала скаргу, має право повторно викликати її в межах строку розгляду скарги, а після його закінчення закрити провадження через неявку, незалежно від підстав, якщо про них був повідомлений слідчий суддя, або розглянути скаргу по суті, якщо скаржник просив розглядати скаргу без його участі [20, с. 48]. Дослідження судових рішень дозволяє дійти висновку про відсутність серед суддів єдиної думки з цього питання. У 89 % випадках слідчі судді приймають рішення про розгляд скарги за відсутності особи, яка її подала й повідомлена належним чином, у 11 % – залишає скаргу без розгляду з посиланням на недодержання в цьому випадку норм ч.3 ст. 306 КПК України.

Також існують ситуації, коли скаржник висловив бажання розглядати скаргу за його відсутності, а слідчий або прокурор не з'явилися в судові засідання. У такому випадку постає питання про можливість та доцільність розгляду такої скарги, оскільки слідчий суддя не буде мати можливості безпосередньо з'ясувати правові позиції сторін. У цьому випадку принцип змагальності сторін реалізовуватися не буде. На практиці в таких випадках слідчий суддя, зазвичай, розглядає скаргу. Так, наприклад, при розгляді скарги потерпілого на бездіяльність слідчого слідчий суддя Олександрівського районного суду Кіровоградської області прийняв рішення про можливість розгляду цієї скарги за відсутності потерпілого, якого про час та місце розгляду скарги повідомлено по мобільному телефону. В ухвалі суду зазначено, що потерпілий у телефонній бесіді зазначив, щоб розгляд здійснювався відповідно до законодавства, що судом було розцінено як підтримання ним скарги та небажання брати особисто участь при її розгляді; слідчий у судові засідання також не з'явився [21]. Аналогічні рішення також приймалися іншими суддями.

З огляду на вищезазначене, вважаємо, що участь слідчого або прокурора при розгляді скарги на його рішення, дію чи бездіяльність є обов'язковою. Неявка особи, яка подала скаргу, в судові засідання без поважної причини повинна тягнути за собою відмову в задоволенні скарги. Подання скаржником заяви про розгляд скарги за його відсутності є правом, передбаченим ст. 26 КПК України, водночас, у цьому випадку він позбавляє себе можливості безпосередньо відстоювати свою правову позицію.

Чинним КПК України передбачена можливість проводити судовий розгляд скарг слідчим суддею в режимі відеоконференції (ст. 336 КПК

України). Уважаємо, що використання такої практики сприятиме як оперативному їх розгляду, так і додержанню принципу змагальності сторін та забезпеченню участі осіб у зазначеному розгляді. На теперішній час у більшості приміщень судів (631 із 637) встановлено відповідне обладнання [22; 23]. Однак вивчення відомостей Єдиного державного реєстру судових рішень показало, що лише одну скаргу розглянуто в режимі відеоконференції (ухвала Козелецького районного суду Чернігівської області від 04.09.2014) [24].

Розглянуті особливості характеризують порядок розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора слідчим суддею. Чинний КПК України детально його не регламентує; у ч. 1 ст. 306 КПК України зазначено, що розгляд скарг відбувається згідно з правилами судового розгляду, передбачених статтями 318-380 КПК України з урахуванням положень глави 26 КПК України.

Відповідно до принципу гласності та відкритості судового провадження, передбаченого ст. 27 КПК України, кримінальне провадження в судах усіх інстанцій здійснюється відкрито. Слідчий суддя, суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження в закритому судовому засіданні лише у встановлених випадках, серед яких відсутня вказівка щодо таємниці досудового розслідування. Вважаємо, що розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування повинні розглядатися в закритому судовому засіданні задля забезпечення таємниці досудового розслідування та недопущення розголошення його матеріалів. Зазначену правову позицію висловлюють І.В. Глобок [25, с. 154], Л.Д. Удалова, Д.О. Савицький, В.В. Рожнова, Т.Г. Ільєва [10, с. 127].

Щодо самої процедури розгляду скарги, то погоджуємося з О.Г. Шило про те, що судовий розгляд скарг на рішення, дії та бездіяльність слідчого або прокурора повинен відбуватися в змагальній формі з наданням сторонам рівних процесуальних можливостей щодо доведення своєї позиції, обстоювання та захисту законних інтересів, особистої участі в судовому засіданні. Учасники судового розгляду скарги повинні мати доступ до матеріалів, наданих суду, безпосередньо брати участь у їх дослідженні, надавати пояснення суду, користуватися правовою допомогою незалежно від процесуального статусу [9, с. 171-172]. З огляду на вищевикладене, необхідно визначити єдиний уніфікований порядок розгляду скарг, який повинен складатися з таких етапів: 1) відкриття провадження, здійснення підготовчих дій; 2) розгляд скарги в змагальній формі із заслуховуванням правової позиції скаржника та органу досудового розслідування або прокурора, рішення, дії чи бездіяльність яких оскаржуються та дослідження аргументів, якими вони підтримують свої вимоги; 3) винесення та оголошення рішення за

результатами розгляду скарги.

Висновки. На нашу думку, запропоновані порядок розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування та шляхи вирішення проблемних питань, що існують при розгляді таких скарг, гарантуватимуть додержання прав і свобод учасників кримінального провадження, сприятимуть додержанню його принципів, зокрема, у першу чергу, принципу змагальності сторін та забезпечать законність й обґрунтованість рішення слідчого судді.

Використані джерела:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : [у 2 т.] / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. - Х. : Право, 2012. - Т. 1. - 768 с.

2. Туманянц А. Р. Суб'єкти оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора під час досудового розслідування (за КПК України 2012 р.) / А. Р. Туманянц // Форум права. - 2012. - № 3. - С. 769-776.

3. Изотова О. В. Проблемы судебного контроля при возбуждении и предварительном расследовании уголовных дел : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / О. В. Изотова. - М., 1996. - 22 с.

4. Лотоцький М. В. Рішення, дії та бездіяльність органів досудового розслідування, прокурора, які можуть оскаржуватися під час досудового розслідування / М. В. Лотоцький // Наше право. - 2013. - № 6. - С. 127-131.

5. Шишкин В. И. Конституционное право на обжалование в суд действий должностных лиц / В. И. Шишкин. - К. : Политиздат Украины, 1990. - 128 с.

6. Коновалова Ю. Ю. Принятие и процедура рассмотрения в суде жалобы на действия должностных лиц, осуществляющих досудебное производство по уголовным делам / Ю. Ю. Коновалова // Ленинградский юридический журнал. - 2007. - № 1. - С. 161-168.

7. Крикливец Д. Є. Окремі аспекти впливу засади змагальності на процедуру розгляду скарг слідчим суддею / Д. Є. Крикливец // Науковий вісник Херсонського державного університету. - 2014. - Вип. 4. - Т. 2. - С. 218-223.

8. Заболотний І. І. Судовий контроль та прокурорський нагляд у механізмі забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності на досудовому розслідуванні / І. І. Заболотний // Право і суспільство. - 2013. - № 6-2. - С. 334-338.

9. Шило О. До питання реалізації конституційного права людини і громадянина на судовий захист у порядку судово-контрольного провадження в досудових стадіях кримінального процесу / О. Шило // Вісник Академії правових наук України. - 2011. - № 1 (64). - С. 164-172.

10. Функція судового контролю у кримінальному процесі : монографія / [Удалова Л. Д., Савицький Д. О., Рожнова В. В., Ільєва Т. Г.]. - К. : Центр учбової літератури, 2015. - 176 с.

11. Грошевий Ю. М. Підстави обрання запобіжних заходів за новим КПК

України / Ю. М. Грошевий, О. Г. Шило // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ України. – 2013. – № 1. – С. 220–226.

12. Добрянський В. В. Повноваження слідчого судді за новим КПК України / В. В. Добрянський // Кримінальне провадження: новітні процесуальні теорії та криміналістичної практики: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 18–19 квітня 2013 р. – Сімферополь : ДІАЙПІ, 2013. – С. 56–58.

13. Яновська О. Г. Окремі питання забезпечення адвокатом ефективного захисту прав людини на стадії досудового розслідування [Електронний ресурс] / О. Г. Яновська // Часопис Академії адвокатури України. – 2013. – № 2. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Chauu/2013-2/19koprks.pdf>.

14. Рішення Конституційного Суду України у справі № 1-12/2003 за конституційним поданням Верховного суду України щодо відповідності Конституції України положень частини третьої статті 120, частини шостої статті 234, частини третьої статті 236 Кримінально-процесуального кодексу України від 30 січня 2003 року № 3-рп/2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03?nreg=v003p710-#w11>.

15. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2013 рік форми 1-1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://court.gov.ua/sudova_statystyka/5533iooioio/.

16. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2014 рік форми 1-1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://court.gov.ua/sudova_statystyka/lkflghkjlh/.

17. Пшенічко С. О. Повноваження слідчого судді з розгляду та вирішення скарг у досудовому провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / С. О. Пшенічко. – О., 2014. – 20 с.

18. Пшенічко С. О. Тягар та обов'язок доказування при розгляді та вирішенні скарг слідчим суддею / С. О. Пшенічко // Актуальні проблеми доказування в кримінальному провадженні: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (27 листопада 2013 р., м. Одеса). – Одеса : Юридична література, 2013. – 504 с. – С. 161. –165.

19. Надточий проти України : Рішення Європейського суду з прав людини від 15.05.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_404.

20. Шаренко С. Л. Проблемні питання розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора / С. Л. Шаренко // Часопис цивільного і кримінального судочинства. – 2013. – № 5 (14). – С. 44–50.

21. Ухвала Олександрівського районного суду Кіровоградської області від 20.03.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37729733>.

22. Перелік апеляційних та місцевих загальних судів, в яких впроваджено систему відеоконференцв'язку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://court.gov.ua/videoconference>.

23. Питання мережі місцевих загальних та апеляційних судів : Указ Президента України від 20.05.2011 №591/2011 [Електронний ресурс]. – Режим

доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/591/2011>.

24. Ухвала Козельського районного суду Чернігівської області від 04.09.2014 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/40583039>.

25. Гловюк І. В. Судова діяльність у досудовому провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : за спеціальністю 12.00.09 / І. В. Гловюк. – Одеса: Одеська національна юридична академія. – 2008. – 253 с.

Лысенкова К.Е. Порядок обжалования решений, действий или бездействий органов досудебного расследования или прокурора в досудебном уголовном производстве через призму принципа состязательности сторон

Исследовано право на обжалование процессуальных решений, действий или бездействий органов досудебного расследования или прокурора как юридическая гарантия реализации принципа состязательности сторон в досудебном уголовном производстве. Определены проблемные вопросы, которые возникают при рассмотрении следственным судьей жалоб на стадии досудебного расследования. Предложен порядок рассмотрения обозначенных жалоб, который будет способствовать разрешению проблемных вопросов.

Ключевые слова: *принцип состязательности сторон; досудебное уголовное производство; обжалование решений, действий или бездействий; следственный судья.*

Lysenkova K.Y. Procedure for appealing the decisions, actions or omissions of bodies of pre-trial investigation or the prosecutor in the pre-trial criminal proceedings through the prism of the adversarial principle

Proceeding from the fact that with the adoption of the Criminal Procedure Code of 2012 was changed procedure for appealing the decisions, actions or omissions of bodies of pre-trial investigation or the prosecutor in the pre-trial criminal proceedings that associated with the extension the adversarial principle on the stage of pre-trial investigation particular relevance is research procedure for appealing the decisions, actions or omissions mentioned decisions through the prism of the adversarial principle. In the article researched the right to appealing the decisions, actions or omissions of bodies of pre-trial investigation or the prosecutor in the pre-trial criminal proceedings as a legal guarantee of realization the adversarial principle on this stage. Identified are problem questions that arise when considering investigating judge complaints in the stage of preliminary investigation that regarding the need to expanding the list of decisions, actions or omissions of bodies of pre-trial investigation or the prosecutor which are subject to appeal; compulsory participation of a complainant, his representative, investigator or prosecutor whose actions are appealed; to report the date, time and place of the trial of its participants as the duty of investigating judge; opportunities to consideration of referred to complaints in mode of videoconference. Proposed to define the unified procedure for consideration of complaints in a closed court session considering the problem issues determined. That procedure shall consist of the following stages as 1) the opening of proceedings, the implementation of preparatory actions; 2) consideration of complaint of the

adversarial form with hearings the complainant's legal position and authority of the pre-trial investigation or the prosecutor which decision, action or omission are appealed and researchers the arguments which they confirm their claims; 3) adjudication and announcement of the decision on the consideration of the complaint.

Key words: *the adversarial principle; pre-trial criminal proceedings; appealing the decisions, actions or omissions; the investigating judge.*

УДК 343.161

Л.М. Москвич

КОРУПЦІЙНІ ДЕТЕРМІНАНТИ У СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

У статті досліджено причини корупції в судовій системі України. Сформульовано поняття й ознаки корупції в суді. Виділено об'єктивні й суб'єктивні чинники судової корупції. Зазначено види корупційних практик у судовій владі. Наведено організаційно-правові засади усунення передумов для корупційної практики в процесі здійснення судочинства. Проаналізовано практику притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за проступки, пов'язані з корупційними проявами. Зазначено заходи зі зменшення корупційних ризиків у судовій системі. Висловлено рекомендації з удосконалення законодавства про судоустрій щодо попередження корупції в системі судової влади.

Ключові слова: *суд, судова система, корупція, детермінанта, суддя, корупційна практика, корупційний ризик.*

Постановка проблеми. Проблема корупції у судовій владі – типове явище для країн перехідного типу розвитку, для більшості яких корупція у судовій владі спричиняє набагато більше шкоди, ніж будь-яка інша, оскільки навіть припущення, що судові органи є корумпованими, породжує в широкого загалу сумніви в ефективності антикорупційної діяльності як такої і, взагалі, щодо ефективності захисту права судовими засобами. За таких умов створення ефективних механізмів подолання й попередження цього негативного явища в органах судової влади є найбільш складним елементом антикорупційної стратегії. Тому які складнощі (економічні, політичні) не виникали б у держави у цій царині, необхідно докладати максимальні зусилля, щоб такі стратегії якомога повніше втілювались у життя. Процес цей тривалий, бо передбачає не лише створення відповідного правового фундаменту й достатньо високого рівня розвитку економіки України, а й змін у психології її громадян, для яких досі залишається характерним високий рівень сприйняття корупції як соціального явища (зокрема й схильності до корупційних моделей поведінки) [1, с. 5–8].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри те, що окремі аспекти корупційної поведінки представників судової влади досліджувались у працях В.Д. Бринцева, М.В. Буруменського, В.В. Городовенка, Ю.М. Грошевого, В.Т. Маляренка, А.М. Марцинкевича, В.В. Сердюка та